

Slovensko-švedsko društvo in občina Idrija odkrili spominsko ploščo prof. dr. Darinki Soban

Ivica Kavčič

Ob prazniku občine Idrija 22. junija leta 2001 sta Slovensko-švedsko društvo in občina Idrija na pobudo in s sodelovanjem dr. Darinke Soban na stavbi, v kateri je deloval prvi rudniški zdravnik Janez Anton Scopoli (danes Idrija, Kosovelova 8), odkrili obeležje v spomin na dopisovanje med velikima naravoslovcema 18. stoletja, Carlom Linnéjem iz švedske Uppsale in Janezom Antonom Scopolijem iz naše Idrije. Takrat je bila slavnostna govornica dr. Darinka Soban. V izbrani švedščini je pozdravila prvega veleposlanika te prijateljske skandinavske države. 3. marca leta 2017 smo v Idriji, zopet na pobudo Slovensko-švedskega društva in s sodelovanjem idrijske občine, odkrili spominsko ploščo prav njej. Ob tem dogodku sem spregovorila o dr. Sobanovi. Igor Dakskobler me je prijazno povabil, naj o tem poročam tudi bralcem *Proteusa*, saj je gospa Darinka Soban s svojimi prispevki dolga desetletja bogatila to našo revijo.

Po poklicu je bila zdravnica, ki je še kot študentka medicine delovala v partizanski bolnici Pavla in je po vojni orala ledino slovenski anesteziologiji. Bila je prva med slovenskimi anesteziologi, ki je pridobila akademski naslov doktorja znanosti. Enajst let je vodila Oddelek za anestezijo na osrednji ljubljanski kliniki ter trideset let predavala na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani. Bila je tudi prevajalka in velika ljubiteljica rastlinskega sveta, dejavna članica Prirodoslovnega društva Slovenije in soustanoviteljica Slovensko-švedskega društva. Kot članica glavnega odbora Prirodoslovnega društva je takoj po končani drugi svetovni vojni veliko prispevala k temu, da je *Proteus* po medvojnem kulturnem molku že jeseni leta 1945 začel ponovno izhajati. Sama je večkrat povedala, da je bil po vojni glavni problem papir za tiskanje. Preprosto ga ni bilo in potrebno je bilo veliko spretnosti, prepričevanja in vztrajnosti, da si ga dobil. Njej vztrajnosti ni nikoli manjkalo.

Rodila se je 13. maja leta 1921 v Novem mestu. Tja je leta 1916 pred vojno vihro pribežala njena družina iz Vrtojbe na Goriškem. Na Poljanski gimnaziji v Ljubljani jo je profesorica Beta Hudales navdušila za botaniko. Od nje je prvič slišala za Linnéja in njegov celostni pogled na človeka in na-

Ob odkritju spominske plošče Carlu Linnéju in Janezu Antonu Scopoliju je o pomenu njenega sodelovanja spregovorila dr. Darinka Soban. Idrija, 21. junija leta 2001. Vir: Fototeka Mestnega muzeja Idrija, foto: Janko Prelovec.

Spominska plošča, posvečena dr. Darinki Soban, na pročelju hiše na Kosovelovi 8 v Idriji. Odkrili so jo 3. marca leta 2017.

Foto: Tinka Gantar.

ravo - »da so rastline iz take snovi kot človek, da je ljubezen v cvetu, ko se rastlina obrne od znotraj navzven in pokaže svoje bistvo«. Za študij je izbrala medicino, ker je povezana z rastlinami, saj so bile te dolgo edini vir zdravil. Botanika pa ji je ob humanem poklicu ostala za vse življenje *scientia amabilis*, ljubezniva znanost. Spomladi leta 1944 je kot narodno zavedna študentka odšla v partizane. Na Vipavskem se je vključila v pomično partizansko bolnico Vera na Erzelju. Ko je bila ta zaradi izdaje napadena, je s sodelavci in dvajsetimi bolniki komajda ubežala na Goro. Tu se je priključila partizanski bolnici Pavla. Vse do konca vojne je vodila Očkovo postojanko in skupaj z drugim osebjem skrbela za več kot petdeset ranjencev.

Po vojni je končala študij medicine in specializirala anestezijo. Veliko se je usposabljala v tujini in prinašala domov novosti iz Danske, Francije, Anglije in Švedske. Posebej se ji je priljubila Švedska, kjer je bila anestezija najbolj napredna. Tja se je rada in pogosto vračala. S seboj je jemala takrat še majhni hčerki Nino in Tamaro. »Na Švedskem so me vabili, naj ostanem,« je zapisala: »Tega nisem hotela. Domovina je ena. Vračala pa sem se v prostem času, ko sem se sama štipendirala z nekajtedenskim anesteziološkim delom.« Veliko je tudi

prevajala, tako strokovna kot leposlovna dela. Z izbrano slovensko besedo ter odličnim poznavanjem več kot deset tujih jezikov je slovenskim bralcem približala kulturo drugih, predvsem nordijskih dežel. Iz njene ljubezni do botanike je zrastle zanimanje za prvega med botaniki sveta, velikega Šveda Carla Linnéja, ter prvega idrijskega rudniškega zdravnika in naravoslovca Janeza Antona Scopolija. O tem je veliko pisala in predavala, doma in v tujini. Njeno največje in najpomembnejše delo je knjiga s prevodi vse ohranjene korespondence med Linnéjem in Scopolijem iz latinščine v slovenščino in angleščino. Pisma, ki so v letih od 1760 do 1769 potovala med Idrijo in Uppsalom (celotno obdobje njunega do zdaj znanega dopisovanja pa je bilo od leta 1760 do 1775), so najstarejši znani pisni dokumenti o kulturnih vezeh med Švedsko in Slovenijo. »Pred izdajo knjige je komaj kdo vedel, da si je Carl Linné kar petnajst let dopisoval z Janezom Antonom Scopolijem, rudniškim zdravnikom in naravoslovcem iz Idrije.« Dopisovanje med Linnéjem in Scopolijem je s knjigo prof. dr. Darinke Soban postalo tudi čtivo evropskega razumnika, s čimer je kot Slovenka dala svoj prispevek k zgodovini evropske kulture in znanosti (Božidar Voljč: *Zdravniški vestnik*). O tem, zakaj je knjigo prevedla tudi v angleščino, je zapisa-

la: »Ob svetovljanski dvojici Linné–Scopoli se mi je rokopis slovenskega prevoda zdel tako osamljen kot oseba brez potnega lista. Zato sem pisma prevedla še v angleški jezik.« Takratni predsednik SAZU akademik prof. dr. Boštjan Žekš je njeno knjigo leta 2004 podaril švedskemu kralju ob obisku v Ljubljani, njej pa so ob tej priložnosti podelili najvišje državno odlikovanje.

Darinka Soban je bila zelo navezana na Idrijo. »Čeprav sem jo že med študijem želela spoznati, mi je bila zaradi rapalske meje nedostopna,« je zapisala. »Prvič se mi je približala leta 1944, ko sem v divji grapi Bedrovke v Trnovskem gozdu negovala ranjence v skriti partizanski bolnici. Vsa leta po vojni mi je bilo to staro slovensko mesto z zelo močnim mladostnim kulturnim utripom romarski kraj! Tja in v vojni muzej Franja sem zmeraj rada vodila študente, sodelavce in zdravniške obiske, domače in tuje.« Bila je velika poznavalka idrijske

zgodovine, dolgoletna sodelavka Mestnega muzeja Idrija in ugledna članica njenega Muzejskega društva. Na številnih predavanjih in ekskurzijah nam je s svojim bogatim znanjem odkrivala skrivnosti narave in nas z nepozabnimi slikovitimi opisi življenja rastlin navduševala za botanično dediščino. 22. junija leta 2008 ji je občina Idrija podelila naziv častne občanke. Kmalu za tem nas je za vedno zapustila. Ponosni smo, da smo bili njeni sopotniki in prijatelji, da smo se lahko družili z njo in vpijali znanje, ki nam ga je ob vsaki priložnosti radodarno razdajala. Spominjamo se je s hvaležnostjo in velikim spoštovanjem. Počaščeni smo, da ima zdaj tudi ona trajno obeležje v Idriji, in še posebej, da je to na stavbi, v kateri je deloval prvi rudniški zdravnik in naravoslovec Janez Anton Scopoli in kamor je pred 250 leti pošiljal pisma Carl Linné, *princeps botanicorum mundi*, iz daljne Švedske.

Naše nebo • Poletno nočno nebo

Poletno nočno nebo

Mirko Kokole

Tople poletne noči nas s svojim udobjem vabijo, da si v pičlih nekaj urah teme sproščeno ogledamo nebesne zanimivosti. Med njimi prednjačita orjaška plinasta planeta našega Osončja, Jupiter in Saturn.

Jupiter na večernem nebu najdemo na zahodu in ga lahko začnemo opazovati takoj po Sončevem zahodu. Na nebu ga ni težko najti, saj je najsvetlejšo nebesno telo, ki ga poleg Lune vidimo na poletnem nočnem nebu. Jupiter je še posebej zanimiv, če ga opazujemo z manjšim ali pa nekoliko večjim teleskopom. Vsak nam bo odkril druge značilnosti. Z manjšim teleskopom ali celo daljnogledom lahko vidimo štiri velike Jupitrove

lune. Imenujemo jih Galilejeve lune, ker jih je prvi opazil Galileo Galilei. Po vrsti od Jupitru najbližje so Io, Evropa, Ganimed in Kalisto. Skozi majhen teleskop lahko iz noči v noč opazujemo njihov ples okoli planeta in hitro bomo izvedeli, zakaj so Jupitrove-mu sistemu na začetku rekli mali planetarni sistem. Štiri Galilejeve lune pa niso edini Jupitrovi naravni sateliti in prav v zadnjem mesecu so astronomi naznanili odkritje še dveh novih lun, ki sta dobili začasni oznaki S/2016 J1 in S/2107 J1. Za zdaj o njiju ne vemo kaj več, kot le po kakšni tirnici krožita okoli Jupitra. Od planeta sta oddaljeni prva približno 20 milijonov kilometrov in druga 23 milijonov kilometrov, se pravi, da